

Respons van de CMO's- Evaluatie van ontwikkelingseducatie-acties (2018)

Betreft: Evaluatie van de ontwikkelingseducatie acties gefinancierd of gefinancierd door de Belgische ontwikkelingssamenwerking in de periode 2014-2017, oktober 2018.

Deze respons van de CMO's is een weergave van het standpunt van de leden van ngo-federatie en ACODEV. Deze MR antwoordt alleen op de aanbevelingen gericht aan de « meerjarige programma's » in de evaluatie.

Algemene opmerkingen :

De NGO-sector dankt de Dienst Bijzondere Evaluatie voor het plannen en laten uitvoeren van een sector evaluatie van OE. Aangezien OE een belangrijk onderdeel is van ontwikkelingssamenwerking, zijn ngo's al enkele jaren vragende partij om een dergelijke evaluatie op te nemen in de programmering van de DBE.

De resultaten van de evaluatie zijn positief. Ze bewijzen (opnieuw, omdat verschillende studies die parallel daaraan lopen dit feit bevestigen) dat WBE effectief is en dat ngo's goed werk verrichten op het gebied van OE.

Deze evaluatie toont ook aan dat de OE-sector in België geen vastgeroeste sector is. Maar, integendeel, dat de sector evolueert en zich aanpast aan de context van onze samenleving. De evaluatie toont een aantal interessante ontwikkelingen in de sector, zoals:

- De evolutie naar een mondiale rechtenbenadering
- De aandacht voor de vragen en uitdagingen die er liggen rond de eventuele ontkokering tussen Noord en Zuid programma's
- De toegenomen aandacht binnen de sector voor de veranderingstheorie met een focus op de rol van actoren
- de evolutie in de richting van multi-actoren partnerschappen
- De uitdagingen op het vlak van complexiteit in het uitbouwen van duurzame relaties met partnerorganisaties en intermediaire actoren.
- Het belang van het behoud van eerstelijnsinterventies en interventies naar het breed publiek, complementair aan het nichewerk
- etc.

We appreciëren dat het evaluatieteam de inspanning heeft geleverd om hun conclusies en aanbevelingen over de strategieën van de actoren te formuleren vanuit een leergerichte focus. Ondanks dat deze evaluatie vooral focust op nichewerk en minder andere interventievormen van OE (beleidswerk, eerstelijnswork, scholenwerking, ...) behandelt, zijn de bevindingen uit het rapport interessant voor het geheel van de sector en de verschillende interventiestrategieën binnen OE.

Het evaluatierapport definieert nichewerk als 'organisaties die zich specialiseren in specifieke thema's en in het werken met intermediaire doelgroepen waarmee ze een preferentiële en meer langdurige relatie aangaan' (p. 77).

We benadrukken dat het werk van OE-actoren in België steeds gekenmerkt wordt door een specifieke expertise die zich kan situeren op het vlak van thematische expertise en/of focus op bepaalde doelgroepen of samenwerkingsverbanden en/of expertise op vlak van een bepaalde interventiestrategie.

Ook merken we op dat nichewerk niet per definitie betekent het werken met intermediaire organisaties op lange termijn. Bijvoorbeeld, een aantal actoren focust op of werkt ook samen met (groepen van) individuen in de hoedanigheid van multiplicator actor (bv. vrijwilligers van organisaties die inleefreizen omkaderen; burgers die bewustmakings-/mobilisatieacties in hun gemeente uitvoeren, jonge vrijwilligers in scholen, enz.). Het gaat hier om doelgroepen die niet altijd voor een lange termijn een engagement kunnen/willen opnemen.

Aanbeveling 1.1: Actorgerichte veranderingstheorieën.

Het is bemoedigend om vast te stellen dat NGOs inspanningen doen om hun veranderingstheorie op een meer actorgerichte manier uit te werken. Dit bevordert een duidelijkere en meer realistische visie over de actoren die men wil/kan ondersteunen of beïnvloeden alsook op de veranderingen die men bij deze actoren beoogt. Er is weliswaar ruimte om de veranderingstheorieën nog duidelijker te expliciteren wat betreft de verschillende resultatenniveaus en de veranderingen die men bij de specifieke doelgroepen beoogt. Tevens is het belangrijk om deze nog meer te gebruiken als referentiekader voor de implementatie alsook voor de monitoring en evaluatie van de programma's.

Het expliciteren van de actorgerichte veranderingstheorie hoeft trouwens geen zware en ingewikkelde oefening te zijn. Zo was het tijdens de casestudies geen onnoemelijk ingewikkelde oefening voor de evaluatoren om op basis van de programmadocumenten en in overleg met de programmamedewerkers de veranderingstheorie van de specifieke cases te expliciteren. Dit gebeurde telkens aan de hand van het invloedssferen kader vanuit de outcome mapping methode. Uiteraard is het niet de bedoeling dat er een specifieke methode naar voor wordt geschoven voor zulke oefening. Daarom kan het nuttig zijn om in de nabije toekomst een collectief leermoment te organiseren waar NGOs en andere actoren hun ervaringen kunnen delen met het expliciteren van hun veranderingstheorie.

Antwoord

De ToC is een interessante methodologie om na te denken over de verwachte resultaten en over de verschillende groepen actoren waarop de NGO's een werkelijke invloed willen uitoefenen (met daarin verschillende invloedssferen). Meerdere NGO's organiseren al hun veranderingstheorie rond de voornaamste categorieën van actoren voor verandering waarmee het programma wil werken.

De mate van toelichting bij de niveaus en soort van verwachte verandering bij de doelgroepen, is verschillend bij NGO's. NGO's kunnen dit verder uitdiepen in het kader van hun reflectie over hun ToC of bij het formuleren van de nieuwe programma's NGO-DGD 2022-2026.

De vraag om meer interactief gebruik te maken van de ToC bij de monitoring en evaluatie-instrumenten van de NGO's is een uitdaging. Een aantal NGO's weet nog niet goed hoe ze moeten omspringen met de ToC in het kader van hun PME praktijk. Hun PME praktijk is nog sterk gericht op de monitoring van de indicatoren per specifieke doelstelling.

ACODEV en ngo-federatie zijn van plan om in 2019 een vormingssessie te organiseren over de band tussen de ToC en de monitoring en evaluatie. Bovendien loopt er bij de federaties een leertraject "impactevaluatie" waar de ToC van twee "Noord" acties zijn ontleed en waarvan de geleerde lessen zullen gedeeld worden door alle educatie NGO's. Het gaat hier om de actie "Climate justice" geleid door 11.11.11 & CNCD-11.11.11 en de actie "Youth engagement" van het consortium Solidagro-Kiyu en Viva Salud.

Aanbeveling 1.2 : Focus op intermediaire actoren.

De evaluatieresultaten tonen aan dat een meer gerichte focus op een kleiner aantal strategisch gekozen intermediaire doelgroepen de ambitie van de programma's niet verkleint. In tegendeel. Deze evolutie lijkt juist te leiden tot meer ambitieuze programma's waarbij er gewerkt wordt naar meer diepgaande en duurzame veranderingen bij een breed en divers publiek. De 'niche werking' steunt op de assumptie dat intermediaire actoren een multiplicatoreffect kunnen uitoefenen op andere actoren. Deze assumptie dient dan ook kritisch nagegaan te worden voor (of in dialoog met) elke intermediaire actor waarvan men zulke multiplicatorrol verwacht. Dit is niet alleen belangrijk naar effectiviteit of impact toe maar ook om realistischer te zijn over de verwachtingen tegenover deze actoren en om hen ook beter te kunnen begeleiden bij het opnemen van deze multiplicatorrol. Sommige intermediaire actoren zijn dan niet louter 'doelgroepen' maar dienen ook idealiter 'bondgenoten' te worden. Deze manier van werken heeft zowel financiële als operationele implicaties waar de NGOs rekening dienen mee te houden: i.e. de capaciteit om zulke intensieve aanpak over een langere termijn te kunnen handhaven, het vermogen om op een meer leergerichte en adaptieve manier een programma uit voeren en op te volgen en aan te passen indien dit nodig zou blijken, er over waken dat een maatgerichte aanpak niet

ten koste gaat van de eigen autonomie en visie, etc.... De NGOs hebben een belangrijke verantwoordelijkheid om rekening te houden met deze uitdagingen. Tegelijkertijd is het belangrijk om ook een meer overkoepelende ondersteuning te voorzien voor de NGOs alsook de mogelijkheid om op een collectieve manier van mekaar te leren. Hier ligt mogelijk een rol weggelegd voor de federaties, bv. via het organiseren van een gemeenschappelijke (impact)evaluatie van programma's (2017-2021) die specifiek inzetten op het werken met intermediaire doelgroepen (2e lijns) of via collectieve leertrajecten rond specifieke uitdagingen. Dit zou gaandeweg nuttige lessen kunnen opleveren voor de bredere ontwikkelingseducatiesector. Deze lessen kunnen ook de dialoog voeden met DGD rond eventuele aanpassingen in de gunnings- of beoordelingsprocedures van de gefinancierde programma's zodat deze meer in lijn zijn met de specifieke noden die een groeiende 'niche werking' met zich meebrengt.

Antwoord

Alhoewel de doeltreffendheid van het nichewerk met intermediaire organisaties nog het voorwerp moet uitmaken van een evaluatie zoals het verslag van deze studie aangeeft, kunnen we er toch van uitgaan dat het werk met intermediaire actoren veel voordelen biedt.

De NGO's delen de vaststelling dat het nichewerk met intermediaire organisaties ingewikkeld is en een meer procesmatige aanpak vereist, in nauwe samenwerking met partners en in constante dialoog met intermediaire actoren over de verwachte resultaten en de te ontwikkelen strategieën. Dit werk is veeleisend in termen van tijdsbesteding en financiële middelen. Elke organisatie moet zelf nadenken over de aard van dat proces en de hoeveelheid middelen die ze hieraan besteedt. Een medefinancieringsstelsel dat dit type werk mogelijk maakt, moet in samenspraak met de donoren verder besproken en gestimuleerd worden (kwalitatieve versus kwantitatieve benadering van het doelpubliek; procesbenadering versus resultaatsbenadering; de continuïteit van de financiering tussen programma's indien de actie voortgezet moet worden; enz.). Zie ook 1.3.1.

De federaties zijn bereid om peersessies of een andere vorm van capaciteitsversterking aan hun leden aan te bieden over het tweedelijnswerk. Gezien de moeilijkheid om rigoureuze impactevaluaties uit te voeren, zal deze activiteit eerder de vorm aannemen van een leertraject of uitwisseling van ervaringen tegen het einde van de programma's 17-21 gericht op de werkmethodes om intermediaire groepen te begeleiden. Een kapitalisatie van de rapporten van de tussentijdse en de eindevaluaties, die op het tweedelijnswerk betrekking hebben, kunnen eventueel een bijdrage leveren aan dit leerproces.

Aanbeveling 1.3. : Stellen van prioriteiten binnen de beschikbare budgettaire ruimte.

Binnen de programma's dient men voldoende budgettaire ruimte te voorzien om een meer procesmatige werking met intermediaire doelgroepen mogelijk te maken over een langere periode. Dit bleek een uitdaging te zijn bij een aantal cases waar interessante trajecten niet konden verdergezet worden omwille van budgettaire beperkingen of ten gevolge van niet-structurele samenwerkingsverbanden. In die zin is het belangrijk dat organisaties zich zoveel mogelijk richten op de thema's, processen en doelgroepen waar ze een specifieke expertise of ervaring rond hebben opgebouwd of aan het opbouwen zijn. Dit kan immers helpen om prioriteiten te stellen en strategische keuzes te maken rond specifieke doelstellingen en de manier om naar deze doelstellingen toe te werken binnen de beschikbare budgetten.

Antwoord

Deze aanbeveling is van toepassing op programma's die werken met intermediaire actoren. Iedere actor dient zelf te beslissen hoever hij budgettair wil gaan in het traject met zijn partners/ met intermediaire doelgroepen. Zoals gezegd in punt 1.2. vergt dit soort van intense begeleiding tijd en voldoende menselijke en financiële middelen gedurende de hele periode. Dit veronderstelt een stabiele, duurzame en stijgende toename in financiering vanwege de donor. Budgetbesparingen in de loop van het programma zoals de NGO's die de laatste jaren hebben gekend, bedreigen de lopende en opgebouwde processen.

Idealiter kijken de NGO's uit om zoveel mogelijk structurele samenwerking in de diepte uit te bouwen, maar het soort samenwerking zal afhangen van de aard van het publiek waarmee men samenwerkt (bijv. een NGO die universitaire studentenverenigingen als doelpubliek heeft, werkt in feite elk jaar met andere studenten). Die relaties zijn soms eerder broos (cfr 1.4).

Aanbeveling 1.4. : Aandacht voor het bouwen en onderhouden van relaties

Een langdurige en maatgerichte begeleiding van actoren is vaak gebaseerd op interpersoonlijke vertrouwensrelaties en een zeer goed kennis van mekaars logica en dynamiek. Deze factoren zijn weliswaar sterk afhankelijk van bepaalde personen en daarom ook soms minder duurzaam (bv. wanneer medewerkers vertrekken). Dit vergt dan ook de nodige aandacht (namelijk behoud van de teams en hun capaciteiten) om een zekere continuïteit te kunnen verzekeren binnen de begeleidingstrajecten.

Antwoord

We zijn het eens met deze aanbeveling. NGO's zorgen ervoor dat zij de interpersoonlijke uitwisselingen zo veel mogelijk documenteren (bv. door het bijhouden van een register van e-mail- en telefonische contacten) om de moeilijkheden bij personeelsverloop, zo goed mogelijk op te lossen.

Meer in het algemeen is het dus van essentieel belang om NGO's in staat te stellen hun werknemers een stabiel kader te bieden. De onzekerheden die blijven bestaan over de financiering van NGO-acties door DGD dragen niet bij tot een dergelijk kader.

Aanbeveling 1.5. : Zoeken naar synergie tussen brede sensibiliseringsacties en activiteiten die een dieper leerproces beogen.

De groeiende niche werking met aandacht voor intermediaire actoren betekent niet dat er geen plaats meer zou zijn voor initiatieven die zich rechtstreeks richten naar een breed publiek. Onderzoek en evaluaties tonen aan dat zulke acties een rol kunnen spelen in het aanzetten van burgers tot kritisch denken, tot meer solidariteit, en het opnemen van verschillende vormen van engagement (Darnton & Kirk, 2011; Crompton 2010). Zij kunnen een belangrijke 'trigger' rol spelen die de doelgroepen ertoe kan aanzetten om in te zien dat ze wel degelijk een rol (kunnen) spelen binnen de problematieken die aan bod komen in ontwikkelingseducatie. Dit wordt eveneens bevestigd door de resultaten van de bevraging bij de Belgische bevolking tijdens de eerste fase van deze evaluatie (zie deelrapport 130). Hieruit bleek dat vijf op de zes respondenten aangaven dat het kijken naar audiovisuele producties of het deelnemen aan evenementen op een of andere manier voor een verandering heeft gezorgd in hun gedrag, attitude en/of kennis. Dezelfde bevraging alsook de bevraging van medewerkers van ontwikkelingsorganisaties (zie deelrapport 231) tonen eveneens aan dat sensibiliseringsacties voor een groot publiek (bv. TV-programma's) een gevoel van onrechtvaardigheid kunnen opwekken, wat op langere termijn mogelijk tot engagement kan leiden. Ontwikkelingseducatieacties die een dieper leerproces beogen kunnen dan helpen om de emotionele betrokkenheid meer te structureren, doordachter en duurzamer te maken. Bovendien kunnen activiteiten voor het grote publiek (bv. TV-programma's en sensibiliseringscampagnes) ook moeilijker te bereiken doelgroepen aanspreken. Het opzetten van ontwikkelingseducatieacties voor een breed publiek blijft dan ook relevant. Tegelijkertijd heeft de evaluatie een aantal opportuniteiten kunnen vaststellen om zulke acties op een meer strategische manier in te zetten. Zo zijn er mogelijkheden om acties voor een breed publiek te koppelen aan een niche werking die zich focust op intermediaire doelgroepen met een multiplicatorrol. Dit kan betekenen dat de intermediaire doelgroepen sterker betrokken worden in het uitvoeren van de acties voor een breder publiek (bv. lokale besturen of retailers,...). De NGOs kunnen zich dan toeleggen op het werken in de diepte met de intermediaire actoren (via analyse, onderzoek, netwerking op verschillende niveaus, coaching, ...) die op die manier hun eigen sensibiliseringsacties of pleidooiacties met betere kennis van zaken en op basis van diepere analyses kunnen uitrollen naar een breder publiek. Ook de samenwerkingsverbanden tussen programma's met een niche werking en de actoren vanuit de andere budgetlijnen (audiovisuele acties, korte acties en evenementen) zouden meer gestimuleerd kunnen worden (zie ook de volgende aanbeveling rond strategische samenwerkingsverbanden). Samengevat kunnen we stellen dat het belangrijk is dat NGOs samen met andere relevante actoren op zoek gaan naar een goede balans en samenhang tussen beide vormen van activiteiten (in de diepte en in de breedte) op een manier dat deze mekaar kunnen versterken.

Antwoord

De NGO's delen met de evaluatoren de visie op het belang van het behoud van sensibiliseringsacties naar het brede publiek. Veel ngo's combineren nu al sensibilisatie van het brede publiek met een nichewerking.

Zoals wordt opgemerkt in het evaluatierapport, moet de trend naar nichewerking van een aantal actoren van WBE niet als gevolg hebben dat de sensibilisering van het breed publiek achterwege

gelaten wordt. Hetzelfde geldt voor andere strategieën (onderwijswerking, beleidsbeïnvloeding) die op een complementaire wijze met een nichewerking worden uitgevoerd.

De NGO's zijn het eens met de aanbeveling om na te denken over de band tussen het nichewerk en de acties naar het brede publiek als complementaire strategieën. Het is mogelijk om bepaalde intermediaire groepen te mobiliseren voor acties naar het brede publiek (Bijv.: een organisatie mobiliseren om een sensibiliseringscampagne te voeren onder begeleiding van een NGO. Dit vanuit het perspectief om de boodschappen te vereenvoudigen, maar vooral om de verankering van het thema en WBE binnen de organisatie zelf te versterken).

We zijn het eens dat NGO's, waar mogelijk en opportuun, intensiever gebruik dienen te maken van verschillende kanalen om hun boodschappen te verspreiden en om meer synergie ontwikkelen met andere actoren (mogelijke kanalen, maar niet de enige kanalen, zijn hier audiovisuele productiehuisen en andere actoren die genieten van andere financieringslijnen (evenementen en korte acties). Dit met de bedoeling om een nichepubliek of het breed publiek te bereiken, maar ook om die andere actoren te versterken om meer in de diepte te communiceren naar hun doelpubliek.

Aanbeveling 1.6. : Het aangaan van strategische samenwerkingsverbanden en netwerking tussen verschillende actoren dient verder aangemoedigd te worden

Het aangaan van strategische samenwerkingsverbanden en netwerking tussen verschillende actoren dient verder aangemoedigd te worden. Op die manier kunnen actoren met complementaire expertise en capaciteit samen op een meer effectieve en efficiënte manier en met een verhoogde kans op duurzame resultaten, bijdragen tot een breder en diverser bereik. Dit geldt zowel voor de educatieve als de pleidooiacties binnen de meerjarenprogramma's als voor de audiovisuele producties, korte acties en evenementen.

- In die zin is het belangrijk om in de toekomst te laten onderzoeken in welke mate bepaalde maatregelen zoals het GCA/GSK Noord of eigen initiatieven van organisaties, hebben kunnen bijdragen aan meer strategische samenwerking en de resultaten ervan. Dit kan toelaten om na te gaan of er nood is aan bijsturing of specifieke ondersteuning. Er moet immers over gewaakt worden dat samenwerkingsverbanden en netwerking (eveneens met actoren van buiten de ontwikkelingssamenwerkingssector) die op een organische manier groeien ook alle kans krijgen, gezien deze als een belangrijke good practice uit de evaluatie naar voren komen.
- Ook is het sterk aangewezen om een sterkere samenwerking te bevorderen tussen de meerjarenprogramma's en de actoren vanuit de audiovisuele producties, korte acties en evenementen. Er ligt immers heel wat potentieel voor de meerjarenprogramma's om gebruik te maken van innovatieve en inspirerende methodieken of producties (bv. theater, film, TV-programma's, digitale tools, ...) of expertise rond specifieke doelgroepen die bij de productiehuisen of korte acties en evenementen aanwezig is. Het opzoeken of beroep doen op zulke samenwerkingsverbanden zou een positief criterium kunnen zijn voor subsidietoekenning.
- Ook zou DGD kunnen overwegen om een sterkere rol te spelen in de coördinatie en het overleg tussen de actoren die vanuit verschillende budgetlijnen cofinanciering ontvangen (audiovisuele producties, korte acties, evenementen, meerjarenprogramma's). Er zit immers veel potentieel dat zonder afstemming mogelijk te weinig wordt benut (bv. opschalen van een bepaald product, gebruik maken van elkaars expertise, brede variatie van doelgroepen verzekeren en overlap vermijden, nadenken over het ontwikkelen van een disseminatiestrategie, ...). Een onderlinge informatie uitwisseling over wat de verschillende actoren precies doen zou reeds een eerste stap kunnen zijn. Ook zou er een jaarlijks event kunnen georganiseerd worden waar 'good practices' vanuit de gesubsidieerde acties worden voorgesteld en waar er ruimte is voor uitwisseling, korte workshops, en overleg rond thematische prioriteiten vanuit de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

Antwoord

- Deze aanbeveling vertrekt vanuit de assumptie dat samenwerking en synergie 'op een meer effectieve en efficiënte manier en met een verhoogde kans op duurzame resultaten, bijdragen tot een breder en diverser bereik'. Deze assumptie is echter niet bewezen door dit rapport. Er wordt integendeel aangegeven dat verder onderzoek nodig is over twee vragen:
 - de mate waarin verschillende soorten initiatieven tot samenwerking beter 'bijdragen tot strategische samenwerking en de resultaten ervan'.

- 'de wisselwerking tussen ontwikkelingseducatie, interesse, kennis en gedrag [geïnduceerd door audiovisuele producties en evenementen] vraagt diepgaander onderzoek'

Verder willen we de aandacht vestigen op het feit dat ander onderzoek net aantoon (zie bijv. G4D, Roadmap for a comprehensive approach for Belgian development policy. Green paper) dat de vereiste en vraag naar synergie en complementariteit grote kosten met zich meebrengt op vlak van afstemming. En de assumptie van effectiviteits- en efficiëntiewinsten complexer is in de praktijk.

In de praktijk bestaan er natuurlijk tal van verschillende partnerschappen en synergieën tussen ngo's onderling, met andere middenveldorganisaties, met privé-sector en actoren vanuit de audiovisuele producties, korte acties en evenementen. Samenwerkingen tussen OE-actoren en actoren vanuit de audiovisuele producties, korte acties en evenementen zijn dus vanzelfsprekend interessant en pertinent.

We bevestigen dat er voldoende ademruimte gelaten moet worden voor samenwerkingsverbanden en netwerking die op een organische manier groeien en die niet per se beperkt zijn tot actoren binnen het GSK Noord maar net bestaan in samenwerking met diverse onderwijsactoren, andere middenveldactoren, privé-sector, ...

- De aanbeveling om verder te onderzoeken in welke mate welk soort initiatieven (GSK Noord of eigen initiatieven) hebben kunnen bijdragen aan meer strategische samenwerking en de resultaten ervan, is een vraag die niet beperkt is tot de Noordwerking. Aangezien er bredere evaluaties (dan alleen de Noordwerking) gepland zijn over het instrument GSK, gaan we er van uit dat dit soort vraag reeds aan bod zal komen bij andere evaluaties. Zo plant de DBE bijvoorbeeld in 2019 een evaluatie over "synergieën en complementariteit" bij de indirecte actoren (met name over de processen van de "gemeenschappelijke contextanalyses" (GCA), de "gemeenschappelijke strategische kaders" (GSK) en hun uitvoering tijdens de interventies).
- We zijn niet akkoord met het voorstel om 'het opzoeken of beroep doen op samenwerkingsverbanden met audiovisuele producties, korte acties en evenementen als een positief criterium te maken bij subsidietoekenning'. We verwijzen hiervoor naar onze eerdere opmerking over de niet bewezen assumptie dat samenwerking en synergie 'op een meer effectieve en efficiënte manier en met een verhoogde kans op duurzame resultaten, bijdragen tot een breder en diverser bereik'. Zo wordt er immers elders in het rapport gesteld dat de wisselwerking tussen beide diepgaander onderzoek vraagt. Bovendien is dit type samenwerking niet voor elke interventie een meerwaarde, zodat het voorstel om dit tot een overkoepelend criterium van beoordeling en dus een incentive voor de hele sector te maken niet aangewezen is.
- Het lijkt ons een goede zaak dat DGD de rol van informatie-uitwisseling opneemt tussen verschillende financieringskanalen. Er zijn verschillende manieren waarop de DGD deze rol op zich kan nemen: (1) De WBE-actoren zouden het interessant vinden indien DGD elk jaar een lijst van de geselecteerde audiovisuele projecten opstelt en bezorgt aan de federaties en de sector informeert over de reeds gefinancierde en voltooide audiovisuele producties (zoals voorgesteld door de DGD in de MR op de evaluatie Etude d'impact ECMS dans l'enseignement obligatoire, DRIS 2018). (2) Het zou ook interessant zijn om een informatie- en uitwisselingssessie te organiseren tussen OE-actoren en actoren die audiovisuele producties maken om de wederzijdse kennis over elkaars wijze van werken te stimuleren. We zien echter geen meerwaarde in het creëren van een extra coördinatie functie van DGD tussen de financieringskanalen.

Aanbeveling 1.7 : Wat betreft moeilijk bereikbare groepen

Wat betreft moeilijk bereikbare groepen is het belangrijk dat organisaties en federaties de reeds geleverde inspanningen hierrond verder zetten en versterken. Interessante voorbeelden hiervan zijn, de prive-sector in het geval van Rikolto, migranten in het programma van Freres des Hommes of ouderen via de samenwerking tussen WSM en OKRA, leerlingen uit het beroepsonderwijs in het programma van VIA Don Bosco, ouderen en migranten in het ITECO training programma, kleuteronderwijs binnen de werking van DJAPO. NGOs dienen er ook voor te zorgen dat zij hun ontwikkelingseducatie aanbod voor deze groepen blijven aanpassen en partnerschappen aangaan met intermediaire actoren die beter in staat zijn om deze groepen te identificeren en met hen samen te werken. Hieronder vallen ook de actoren die werken rond audiovisuele producties, korte acties en evenementen aangezien de diverse media waarmee zijn werken (bv. TVprogramma's, film, theater,

festivals, digitale tools,...) aanzienlijk potentieel hebben voor het werken met moeilijk bereikbare doelgroepen.

Antwoord

We benadrukken dat de sector in zijn totaliteit nooit de volledige Belgische bevolking kan bereiken, zonder de financiële en personeelsmiddelen in lijn met deze doelstelling. Er moeten dus keuzes gemaakt worden omtrent de specifieke doelgroepen waar we al dan niet meer op zullen inzetten. Het rapport blijft hierover vrij algemeen en biedt weinig argumentatie over het belang van en de gewenste aanpak richting deze of gene specifieke doelgroep.

Als sector vinden we dat we voldoende aandacht moeten blijven besteden aan de balans tussen de verschillende doelgroepen van OE (breed publiek, intermediaire actoren, moeilijker bereikbare groepen). Rekening houdend met de diversiteit aan de doelgroepen die we via OE bereiken, plannen we dan ook verder uit te wisselen en leren over de evoluties die we, gedurende de laatste jaren, zien op het vlak van werken met moeilijker bereikbare groepen. Dit kan bijvoorbeeld door uitwisseling te organiseren en interessante praktijken te delen van de organisaties die hier ervaring mee hebben.

Wat betreft de doelgroep migranten, verwijzen we naar één van de leertrajecten binnen de GSK Noord, waar dit aan bod zal komen.

Wat betreft het aanbieden van WBE aan moeilijker bereikbare groepen in het onderwijs (bijv. het beroepsonderwijs) biedt het te ontwikkelen nieuwe programma van Kleur Bekennen mogelijk kansen.

Voor de aanbeveling betreffende sterkere samenwerking met actoren van audiovisuele producties, korte acties en evenementen, verwijzen we naar de MR op aanbeveling 1.5 en 1.6.

Aanbeveling 1.8: Actor gerichte monitoring en evaluatiesystemen.

De evaluatie toont aan dat de NGOs binnen hun monitoring en evaluatie systemen toch nog uitdagingen ondervinden bij het opvolgen van verandering bij de actoren die ze ondersteunen of beïnvloeden (zowel bij de directe als indirecte doelgroepen). Daarom kan het nuttig zijn om de veranderingstheorie van de programma's op actorgerichte manier te expliciteren (i.e. verduidelijken van de actoren die men op een directe en indirecte manier wil beïnvloeden en beter expliciteren van de veranderingen die men beoogt bij deze actoren). Zulke actorgerichte veranderingstheorie vormt immers een nuttige basis om ook de monitoring en evaluatiesystemen meer actor gericht te maken (i.e. met duidelijkere kijk op de veranderingen die men wil monitoren en evalueren bij specifieke actoren en hoe dit het best kan gebeuren en door wie). Zulke actorgerichte monitoring en evaluatiesystemen bieden vervolgens een geschikt kader om aan de slag te gaan (of te experimenteren) met methodes die beter aangepast zijn voor het monitoren en evalueren van complexe sociale veranderingen (bv. Outcome Mapping, Most Significant Change, Sense Maker, outcome harvesting, ...). Sommige NGOs zijn reeds bekend met deze methodes maar over het algemeen lijken ze nog maar weinig toegepast te worden. Nochtans toont onderzoek aan dat hun implementatie niet noodzakelijk onrealistische inspanningen vergen en dat ze het leren over effecten op outcome en impact niveau kunnen bevorderen. Zo kan het verzamelen en analyseren van een beperkt aantal most significant change verhalen of het documenteren van een aantal veranderingen die men heeft kunnen observeren bij de doelgroepen (bv. Via outcome mapping of outcome harvesting) reeds belangrijke inzichten opleveren over effecten en impact. Daarom is het belangrijk om uitwisseling en documentatie van ervaringen met het gebruik van deze methoden verder te ondersteunen en het experimenteren met deze methodes, bijvoorbeeld via gefaciliteerde leertrajecten, aan te moedigen. Op die manier kan er binnen de NGO sector op een meer collectieve manier geleerd worden hoe men op een praktische en meer realistische manier deze methodes kan inzetten om inzichten te verwerven over outcomes en impact. De informatie vanuit de monitoring en evaluatiesystemen van de individuele programma's kan eventuele sector-brede impactevaluaties voeden. Deze kunnen dan op een meer rigoureuze manier worden opgezet (bv. Met baseline, mid-line en end-line op basis van een representatieve steekproef en referentie- of controlegroepen) en aangestuurd worden door de federaties of DGD.

Antwoord

Zie ook punt 1.1 over ToC

- **Uitwisseling en documentatie van ervaring met het gebruik van deze methoden** [methodes die beter aangepast zijn voor het monitoren en evalueren van complexe sociale

veranderingsprocessen (bv. Outcome Mapping, Most Significant Change, Sense Maker, outcome harvesting, ...]): Het is inderdaad nuttig om op sector niveau verdere uitwisseling te stimuleren over het gebruik van deze methoden. De federaties plannen hier rond te werken in lijn met het werk rond ToC (zie aanbeveling 1.1).

- **Sectorbrede impactevaluaties op een meer rigoureuze manier aangestuurd door de federaties:** Er moet zorgvuldig nagedacht worden over de meerwaarde van het uitvoeren van impactevaluaties in de Noordwerking. De federaties voeren momenteel een leertraject uit rond impactevaluatie, waar 2 ontwikkelingseducatie interventies (beleidswerk en bewegingswerk) in opgenomen zijn. Deze evaluaties tonen reeds in de beginfase aan dat het niet evident is om met klassieke rigoureuze methodes voor impactevaluatie te werken in het Noordwerk. Bovendien vereisen impact evaluaties grote budgetten. In het evaluatierapport "Perception des enseignants-e-s quant à l'impact des interventions d'ECMS dans l'enseignement obligatoire en FWB" (DRIS, 2018) wordt opgemerkt dat het leertraject over impact « une opportunité de prendre en considération la spécificité de l'ECMS dans la mise en place de processus d'évaluation, y compris de l'évaluation des effets sur le long terme, et d'en vérifier l'évaluabilité qui reste à ce stade un défi ». Deze evaluatie heeft aangetoond via een benchmarking oefening met andere Europese landen, dat « l'évaluation d'impact des pratiques d'ECMS s'oriente de plus en plus vers une combinaison d'approches et de méthodologies, ce qui nécessite des ressources plus importantes qui actuellement sont trop rarement affectées ». Onder de methoden die worden aangehaald, verwijst het rapport naar : de veranderingstheorie ; outcome mapping ; most significant change ; evaluatie in de klas (voor interventies in de onderwijswerking); kapitalisatie. (pp. 29, 30, 78). We wijzen dan ook de aanbeveling om *rigoureuze* sectorbrede impact evaluaties uit te voeren op basis van de informatie vanuit M&E systeem van individuele programma's aangestuurd door de federaties af. Het lijkt ons wenselijker om basis van de lopende impact evaluaties na te gaan of het wenselijk, haalbaar en evalueerbaar is om sectorbrede impact evaluaties te organiseren. Op basis van deze conclusies zullen de federaties voorstellen formuleren rond het type sector evaluaties dat nuttig kan zijn binnen het Noordwerk.

Aanbeveling 1.9: De evaluatie toont aan **dat er nog uitdagingen zijn wat betreft het structureel betrekken van Zuidelijke actoren** (of het inzien van de noodzaak ervan) binnen de ontwikkelingseducatie acties.

De evaluatie toont aan **dat er nog uitdagingen zijn wat betreft het structureel betrekken van Zuidelijke actoren** (of het inzien van de noodzaak ervan) binnen de ontwikkelingseducatie acties. Een meer doorgedreven dialoog of samenwerking tussen de 'Noord' en 'Zuid' programma's van de NGOs (of zelfs het overboord gooien van dit onderscheid) kan daarom aangewezen zijn. Bij DGD kan er ook verder nagedacht worden of het nog relevant is om het onderscheid tussen Noord en Zuid programma's aan te houden gezien het belang van een mondiale aanpak voor het bevorderen van duurzame ontwikkeling. Zulke mondiale benadering biedt enerzijds de nodige ruimte voor zuidelijke actoren om een actieve rol op te nemen in ontwikkelingseducatie of pleidooiacties in het Noorden. Anderzijds biedt het ook een kader waarbinnen ontwikkelingseducatie tools die in België werden ontwikkeld ook in landen in het Zuiden worden ingezet. Het plannen van activiteiten of samenwerkingsverbanden die zulke coherentie (tussen Noorden Zuidwerking) kunnen bevorderen (bv. de samenwerking tussen Via Don Bosco en Kiyo in het traject voor kinderrechtenscholen) zou mee opgenomen kunnen worden als beoordelingscriterium bij subsidieaanvragen.

Antwoord

Aanbeveling: Het bewustzijn van de noodzaak van meer samenhang op het vlak van "het structureel betrekken van Zuidelijke actoren.

- In plaats van te spreken over de 'structurele implicatie' van Zuid partners in de OE acties, zouden we ook de aandacht willen vestigen op de co-creatie tussen partners in het Zuiden en actoren van OE in België (bijvoorbeeld beleidsbeïnvloeding, het werk in bredere netwerken, etc.)
- De betrokkenheid van zuidelijke actoren bij OE stelt ons voor een aantal uitdagingen. Bijvoorbeeld: aangezien het belangrijk is om het publiek tot wie je je richt te kennen om aangepast materiaal te kunnen ontwikkelen (dit wordt ook opgemerkt in de evaluatie op het vlak van nichewerk), is het idee om in het zuiden gebruik te maken van instrumenten die ontwikkeld zijn voor het publiek in het noorden en vice versa niet altijd een goed idee. Er zal ook rekening moeten worden gehouden met de beperkte middelen van de partners in het

Zuiden, die slechts beperkte tijd kunnen besteden aan OE. Deze organisaties overbevragen met deze vragen zou contraproductief kunnen zijn.

- In het kader van de GSK Noord wordt er voor 2019-2021 een leertraject voorzien dat gaat over het betrekken van de Zuiddimensie in het Noordwerk. Dit omvat onder andere de betrokkenheid van Zuid partners en de daaraan verbonden uitdagingen in OE interventies.

Aanbeveling : Bij DGD kan er ook verder nagedacht worden of het nog relevant is om het onderscheid tussen Noord en Zuid programma's aan te houden gezien het belang van een mondiale aanpak voor het bevorderen van duurzame ontwikkeling:

- We zijn akkoord met het belang van reflectie hierover zowel intern binnen organisaties als bij DGD. We staan open voor dialoog met DGD over de invulling van een eventuele ontkokering van Noord en Zuid programma's.

Aanbeveling: 'Het plannen van activiteiten of samenwerkingsverbanden die zulke coherentie (tussen Noord- en Zuidwerking) kunnen bevorderen (...) zou mee opgenomen kunnen worden als beoordelingscriterium bij subsidieaanvragen.:

- Dit is reeds een beoordelingscriterium bij subsidieaanvragen.

Aanbeveling 1.10: Een aantal bevindingen van deze evaluatie zijn in lijn met de conclusies en aanbevelingen van de recente evaluaties van het Kleur Bekennen (KB)/Annoncer La Couleur (ALC) programma (2014-2018) en de infocyclus (2014-2016).

Hieruit blijkt dat de NGOs die werkzaam zijn binnen de scholen vragende partij zijn naar meer erkenning en verduidelijking van hun rol tegenover die van Kleur Bekennen. Ook vanuit de bevindingen van deze evaluatie is zulke erkenning en verduidelijking van de specifieke rol van de verschillende actoren die werkzaam zijn binnen de scholen belangrijk. Dit is zeker het geval voor de actoren die een specifieke nichewerking nastreven (via eerste en/of tweede lijn rond bepaalde thematieken) binnen de scholenwerking en waardoor er dus interessante opportuniteiten zijn om op een meer complementaire manier samen te werken³². Zo kan een nichewerking bij de NGOs bijdragen tot het verankeren van

ontwikkelingseducatie in scholen of lerarenopleiding hetgeen ook een doelstelling is van ALC/KLB. Ook kan ALC/KB voordeel halen uit de ervaring die bepaalde NGOs hebben opgebouwd in het werken met intermediaire doelgroepen zoals pedagogische adviseurs vanuit de onderwijskoepels of -netten). Deze expertise kan ook van pas komen bij het uitbreiden van de doelgroepen zoals aanbevolen in de evaluaties van KB/ALC en infocyclus (bv. uitbreiding naar de lerarenopleiding en universiteiten in het geval van KLB/ALC of naar een diverser publiek in het geval van Infocyclus) kunnen de resultaten van deze evaluatie nuttig zijn. Tenslotte is de vraag naar leertrajecten rond het gebruik van digitale tools binnen de ontwikkelingseducatie acties, een kwestie die doorheen de verschillende evaluaties naar boven komen en waarrond kan samengewerkt en samen nagedacht kan worden.

Antwoord

De verduidelijking van de relaties tussen ALC/KB en de NGO's is belangrijk op alle niveaus van interventies (van 1ste tot 4de lijnsinterventies). De NGO's hebben hun mening over deze relatie bij de formulering van het toekomstig programma 19-24 van ALC/KB gecommuniceerd.

De NGO's zullen blijvend werk maken van de verankering van WBE in het onderwijs (in het bijzonder, maar niet alleen ten aanzien van de pedagogische adviseurs van de netten) in goed overleg en partnerschap met ALC/KB .

ALC/KB hebben momenteel al als doelpubliek het hoger onderwijs in het kader van de initiële vorming van leerkrachten.

Een beroep doen op digitale tools kan een interessante ondersteuning bieden in sommige gevallen. Bijv.: meer en meer NGO's digitaliseren hun pedagogische instrumenten om ze beter te kunnen verspreiden in het onderwijs.

WKI CM, het kenniscentrum op het vlak van WBE gecoördineerd door ALC/KB, plant een uitwisselingsdag te organiseren over WBE en digitalisering binnen de school tegen juni 2019.

Acodev plant een reflectiesessie over et gebruik van digitale tools in WBE.

Onze acties

De federaties en koepels plannen met volgende aanbevelingen aan de slag te gaan.

Wat ?	Aanbeveling	Wie ?	Wanneer ?
Vorming/atelier over de link tussen Theory of Change en monitoring en evaluatie	1.1	Acoddev en Ngo-federatie	2019
Leertraject impactevaluaties : Methodologische inzichten op basis van de twee impactevaluaties over Noord interventies (beleidswerk en 'youth engagement') kunnen de basis vormen voor leersessies rond methoden voor complexe veranderingsprocessen, evt. in lijn met het atelier over ToC.	1.1/ 1.8	Acoddev en Ngo-federatie	In de loop van de resterende programmaperiode 2019-2021
Leertraject en uitwisseling van ervaringen/peer sessies met leden over het ondersteunen van intermediaire actoren	1.2	Acoddev en Ngo-federatie	In de loop van de resterende programmaperiode 2019-2021
Leertraject binnen GSK Noord « het Zuiden in het Noorden » (in relatie met de diaspora in het Noordwerk en de rol van Zuid actoren in het Noordwerk)	1.9	GSK Noord (koepels) - betrokkenheid Zuid partners in Noordwerk 1.7 migranten	2019-2021